

КОМЕРЦІЙНІ ПОЗНАЧЕННЯ У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Олена Чомахашвілі,
кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
відділу прав людини та прав інтелектуальної
власності у сфері охорони здоров'я
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID ID: 0000-0002-0546-2138

У статті приділено увагу комплексному вивченню функціонування комерційних позначень у фармацевтичній галузі. Розглянуто поняття комерційних позначень у системі об'єктів інтелектуальної власності актуальні для фармацевтичної галузі. Метою статті визначено визначення правової основи регулювання комерційних позначень у фармацевтичній сфері та особливостей здійснення прав на такі позначення. Наголошено, що компанія-виробник повинна приділити особливу увагу вибору назви лікарського засобу ще на етапі створення останнього, а з метою забезпечення унікальності та неповторюваності обраної назви остання може бути зареєстрована як торговельна марка. Зроблено висновок про важливість правового регулювання цієї сфери, проведення інформаційної та правової політики. Описано правовідносини у сфері фармацевтичної галузі з метою виявлення стадій, у яких особливо важливим є правове регулювання комерційних позначень.

Ключові слова: комерційні позначення, фармація, фармацевтична сфера, набуття прав, торговельна марка

Актуальність дослідження викликана необхідністю дотримання балансу інтересів між виробниками лікарських засобів та споживачами. Ця стаття є внеском у зміцнення правової культури у сфері правового регулювання обігу фармацевтичних засобів. Дослідження спрямоване на профілактику негативних явищ у цій сфері і як наслідок — велику інформаційну хвилю щодо порушення норм законодавства та односторонніх трактувань суті правового конфлікту.

Метою статті є окреслення правової основи регулювання комерційних позначень у фармацевтичній сфері та визначення особливостей здійснення прав на такі позначення.

Стан дослідження. У сучасній фармацевтичній та правовій науці на сьогодні приділяють увагу вивченню проблемних аспектів щодо лікарських засобів у своїх роботах такі вчені: О. Алексєєв, І. Алексєєва, І. Волинець, О. Кашинцева, А. Кодинець В. Пашков, О. Печений, О. Пономарьова. В них опосередковано присвячено увагу правовій характеристиці цього явища. Однак дослідження комерційних позначень саме у фармацевтичній сфері здійснено не було.

Комерційні позначення — збірне поняття для трьох об'єктів права інтелектуальної власності: комерційних найменувань, географічних зазначень і торговельних марок, а норми, що

забезпечують їх правову охорону, традиційно виділяються у вітчизняній юридичній літературі в окремий юридичний інститут [1, 16].

Визначимо такі об'єкти інтелектуальної власності, що використовуються у фармацевтичній галузі:

- авторське право (інструкції до лікарських засобів, рекламна продукція, методики лікування тощо);
- винахід (нова діюча речовина лікарського засобу, лікарська композиція тощо);
- торговельна марка (назва лікарського засобу, під якою останній вводять у господарський обіг, логотип, торговельні марки з метою спонсорства);
- промисловий зразок (форма, зовнішній вигляд лікарського засобу та його упаковки, логотип);
- доменні імена підприємств-виробників у фармацевтичній галузі;
- комерційне (фірмове) найменування підприємства-виробника у фармацевтичній галузі.

Пропонуємо для нашого дослідження виділити такі комерційні позначення як комерційні найменування (назва підприємства-виробника) та торговельні марки (назва лікарського засобу).

Розглянемо та окреслимо сферу фармацевтичних правовідносин з метою виявлення сфер та часу, коли особливо актуальним є регулювання комерційних позначень. За характером зобов'язання, як зазначає І. Алексеева, правовідносини поділяються на активні та пасивні. Активний тип правовідносин передбачає обов'язок одного з учасників правовідносин здійснити певні дії, а право іншого учасника — вимагати виконання таких зобов'язань. Стаття 78 Основ законодавства України про охорону здоров'я передбачає обов'язок фармацевтичного працівника щодо надання консультативної допомоги своїм колегам та іншим працівникам охорони здоров'я. Правовідносини пасивного типу передбачають обов'язок одного з учасників утриматися від дій, заборонених юридичними нормами. Уже згадана нами стаття 78

Основ законодавства України про охорону здоров'я зобов'язує фармацевтичних працівників утриматися від дій щодо розголошення лікарської таємниці. За напрямками діяльності фармацевтичні правовідносини поділяються на такі групи: доклінічне вивчення лікарських засобів; клінічні випробування лікарських засобів; виробництво лікарських засобів; державний контроль якості лікарських засобів; ввезення на територію України та вивезення з її території лікарських засобів; реалізація лікарських засобів; реклама лікарських засобів; фармацевтична освіта тощо [2].

Отже, назва лікарського засобу важлива на кожному етапі його існування, проте особливої актуальності це набуває під час введення в господарський обіг.

Ураховуючи специфіку фармацевтичної сфери, пропонуємо таку класифікацію суб'єктів фармацевтичних правовідносин.

1. Громадяни (фізичні особи). Участь цих суб'єктів являє собою реалізацію конституційних прав і свобод та задоволення власних потреб з цього приводу. Слід вказати, що з цієї групи можна викреслити окрему групу спеціальних суб'єктів, пов'язаних з певними особливостями їх правового статусу. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 року встановлено особливості безоплатного відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування. Зокрема, визначено категорії осіб та перелік хвороб, наявність яких дає особі право безоплатного отримання лікарських засобів. Тобто необхідна сукупність певних факторів для того, щоб особа могла виступити учасником вказаних правовідносин.
2. Аптечні заклади, для яких фармацевтична діяльність — засіб отримання прибутку шляхом оптової та роздрібною реалізації та/або виробництва фармацевтичної продукції.
3. Суб'єкти, що провадять діяльність зі створення лікарських засобів. Відпо-

ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

відно до Закону України «Про лікарські засоби» таку діяльність можуть здійснювати підприємства, установи, організації та громадяни.

4. Держава в особі спеціально уповноваженого органу — Держлікслужби України. На думку І. Алексеевої, важливо виділити цей орган окремо, адже саме на нього покладаються повноваження щодо забезпечення реалізації державної політики у сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, а також ліцензування господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, імпорту лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами.
5. Фармацевтичні асоціації. Добровільні некомерційні фахові громадські організації, що об'єднують спеціалістів фармацевтичної та інших галузей, а також громадян, які провадять діяльність у галузі фармації з метою сприяння її розвитку, наукових досліджень у фармації та суміжних галузях і захисту загальних інтересів своїх членів в економічній, соціально-трудоваї та інших сферах. Фармацевтичні правовідносини як індивідуальний юридичний зв'язок між уповноваженою та зобов'язаною стороною виникають за волевиявленням сторін та на підставі відповідних правових норм. Упорядкування відносин за допомогою юридичних приписів дає змогу досягнути стабільності та передбачуваності у фармацевтичній сфері України [2].

Отже, особливої актуальності правове регулювання комерційних позначень набуває, коли учасники фармацевтичних правовідносин вступають між собою у цивільно-правові або господарські відносини.

Важливим питанням залишається судовий захист прав інтелектуальної власності на торговельну марку у фармацевтиці, він можливий на підставі спеціального законодавства, яке стосу-

ється захисту прав на торговельну марку. Якщо ж розглядати законодавство у сфері інтелектуальної власності, то положення щодо захисту прав інтелектуальної власності на торговельну марку містяться перш за все у статтях 423, 424, 426, 431, 432, 495 ЦК України та у спеціальному законі у сфері захисту прав інтелектуальної власності на торговельну марку, а саме у статтях 16, 20, 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [3].

За умови існування на ринку різноманітних лікарських засобів перед фармацевтичними компаніями постає важливе питання вибору торговельної назви для новоствореного лікарського препарату. При цьому слід пам'ятати, що лікарські засоби є особливою категорією товарів, а тому процес їх «неймінгу» повинен здійснюватися надзвичайно ретельно та відповідально. Це пов'язано насамперед з тим, що введення медичного працівника або споживача в оману щодо назви та терапевтичних властивостей фармацевтичного препарату може спричинити невіправну медичну помилку та завдати шкоду життю і здоров'ю пацієнта [4].

Відомо, що в якості торговельної назви лікарського засобу не може бути зареєстроване позначення, що суперечить моралі та публічному порядку, має описовий характер щодо виду ліків, є загальноприйнятою назвою, не має розрізняльної здатності, є оманливим, ідентичним або схожим із назвою раніше зареєстрованого лікарського засобу тощо.

Компанія-виробник повинна приділити особливу увагу вибору назви лікарського засобу ще на його етапі створення, а з метою забезпечення унікальності та неповторності обраної назви вона може бути зареєстрована у якості торговельної марки. Від того, який варіант обере компанія-виробник (лише затвердити торговельну назву лікарського засобу у процесі державної реєстрації лікарського засобу або ж додатково зареєструвати назву препарату як торговель-

ну марку), залежить обсяг прав, які вона отримає. Право забороняти іншим компаніям розповсюджувати лікарські засоби з назвою, тотожною або схожою з тією, що зазначена у посвідченні, законодавством не передбачено. Що стосується торговельних марок-назв лікарських засобів, то відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 року № 3689-ХІІ їх власник має право як використовувати торговельну марку при введенні лікарського засобу в господарський обіг, так і забороняти використання іншими особами позначення, тотожного або схожого з торговельною маркою до ступеня змішування [4].

Отож реєстрація назви лікарського засобу має дуальний характер та відбувається в Державному фармакологічному центрі Міністерства охорони здоров'я України (далі — ДФЦ МОЗ України) під час державної реєстрації лікарського засобу та в Національному органі інтелектуальної власності у разі реєстрації назви лікарського засобу як торговельної марки. При цьому діяльність зазначених органів щодо реєстрації назви лікарського препарату здійснюється незалежно один від одного, що, як правило, призводить до певних неузгодженостей та ускладнень. Так, одна особа може отримати свідоцтво на знак для товарів і послуг у Національному органі інтелектуальної власності, а інша — зареєструвати тотожну або схожу назву у ДФЦ МОЗ України. При цьому недобросовісність може виявитись як у діях власника свідоцтва на торговельну марку, так і в діях особи, яка зареєструвала лікарський засіб. Наприклад, компанія, що отримала дозвіл на виробництво лікарського засобу та/або його реалізацію, позбавляється права виробляти та реалізовувати лікарський засіб під назвою, зазначеною у реєстраційному посвідченні препарату, без згоди іншої особи — власника свідоцтва на відповідний знак для товарів і послуг. Метою недобросовісних дій власника свідоцтва на знак може бути подальший

продаж прав на такий знак виробникам лікарського засобу. Можлива також ситуація, коли компанія-виробник для захисту власних прав реєструє назву оригінального лікарського засобу у вигляді торговельної марки, а недобросовісний конкурент у той же час реєструє генеричний лікарський засіб, і щоб ввести споживачів в оману, дає йому назву, схожу з торговельною маркою-назвою оригінального препарату [4].

Однак варто зауважити, що навіть у разі впровадження процедури попередньої перевірки назв лікарських засобів повною мірою уникнути правопорушень та спорів щодо схожості торговельних назв лікарських засобів неможливо. У такому разі захистити власні права на торговельну марку або торговельну назву лікарського засобу можна шляхом звернення до Антимонопольного комітету України (за захистом від недобросовісної конкуренції у формі незаконного використання чужої ділової репутації) або до суду (за захистом прав інтелектуальної власності на знаки).

При цьому слід пам'ятати, що «фармацевтичні» торговельні марки мають свої особливості, а тому для об'єктивного вирішення спору, окрім приписів законодавства про інтелектуальну власність та лікарські засоби, необхідно застосовувати спеціальні знання в галузі хімії, фармакології та медицини. Підтвердженням цього є, зокрема, зарубіжна та вітчизняна судова практика [4].

Отож компанії-виробники лікарських препаратів у процесі створення назви нового лікарського засобу повинні у першу чергу пам'ятати, що основними функціями торговельної марки (торговельної назви) лікарського засобу є захист споживачів від введення в оману, а також недопущення медичними працівниками медичної помилки, яка несе значний ризик для життя та здоров'я пацієнтів. Водночас правильно та вдало підібрана торговельна назва лікарського препарату відіграє важливу комерційну та юридичну роль у процесі здійсненні фармацевтичними компаніями госпо-

дарської діяльності на ринку лікарських засобів [4].

Як слушно зазначає А. Кодинець, завданням системи законодавчого регулювання сфери охорони здоров'я України є забезпечення доступу населення до ефективних, безпечних і якісних ліків та своєчасне надання об'єктивної та доступної інформації про лікарські засоби. У фармацевтичній сфері спостерігається наявність протилежних інтересів виробників лікарських засобів, які, вкладаючи кошти в розроблення та впровадження лікарських засобів через систему інтелектуальної власності, бажають отримати «монополію» на відповідний медичний препарат, і споживачів, які зацікавлені в доступі до ліків, у повній, достовірній інформації про відповідний засіб, його ефективність і безпечність для життя та здоров'я. В інтересах здоров'я населення та забезпечення безпеки життєдіяльності сфера регулювання права інтелектуальної власності на лікарські засоби зазнає суттєвого законодавчого втручання та обмеження. Лише збалансоване поєднання приватноправових та публічних підходів регламентації відносин інтелектуальної власності у сфері медицини здатне гарантувати захист інтересів як фармацевтів, так і споживачів лікарських засобів. Законодавство у сфері правової охорони інтелектуальної власності на лікарські засоби повинно враховувати зазначені фактори, створюючи необхідні правові умови регулювання відносин інтелектуальної власності на лікарські засоби. Передусім зазначимо, що лікарські засоби не є самостійним об'єктом інтелектуальної власності.

Лікарський засіб визначається законодавством як будь-яка речовина або комбінація речовин (одного або кількох активних фармацевтичних інгредієнтів та допоміжних речовин), що має властивості та призначена для лікування або профілактики захворювань. Оригінальна назва лікарського засобу може охоронятися як засобів індивідуалізації — торговельна марка, позначення їх ви-

робника — у формі комерційного найменування.

Оригінальна назва лікарського засобу може отримати правову охорону як знак для товарів і послуг (торговельна марка). Така торговельна марка має відповідати вимогам законодавства про охороноздатність позначень. Торговельна марка не повинна вводити в оману споживачів, бути загальноживаною, не повинна суперечити принципам гуманності та моралі. Водночас у сфері лікарських засобів існують особливі вимоги до їх найменування, що, як правило, не враховуються експертною установою при проведенні експертизи позначення та його реєстрації як знака для товарів і послуг. Вони зумовлені наявністю системи Міжнародних непатентованих назв (далі — МНН), які прийняті Всесвітньою організацією охорони здоров'я та, як правило, стосуються хімічного складу речовини і не можуть бути зареєстровані як торговельні марки окремих товаровиробників. МНН є однією з основних інформаційних характеристик лікарського засобу, оскільки безпосередньо ідентифікує його активну субстанцію і є відповідним спрощеним замінником її хімічної назви, або вказує на його фармакологічну дію [5].

Висновки. Фармацевтична сфера — це яскравий приклад економічної сфери, де спостерігається наявність полярних інтересів виробників лікарських засобів, які, вкладаючи кошти в розроблення і впровадження лікарських засобів через систему інтелектуальної власності, бажають отримати «монополію» на відповідний медичний препарат та споживачів, які зацікавлені в доступі до ліків, у повній, достовірній інформації про відповідний засіб, його ефективність і безпечність для життя та здоров'я. Це один з аспектів необхідності забезпечення дотримання всіх норм, які регулюють цей ринок.

У статті розглянуто основні засади регулювання правової охорони назв підприємств виробників у фармацевтичній сфері та назв лікарських засобів. Так,

згідно із законодавством про лікарські засоби державна реєстрація надає право виробляти та розповсюджувати лікарський засіб на території України під торго-

вельною назвою, зазначеною у посвідченні про державну реєстрацію. ●

Список використаних джерел / List of references

1. Бошицький Ю. Л. *Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики*. Київ. Юрид. думка, 2006. С. 16–50.
  2. Алексеева І. М. *Фармацевтичні правовідносини: поняття, види, підстави виникнення*. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Серія ПРАВО. Випуск 31. Том 1. С. 7–10.
  3. *Захист інтелектуальної власності фармацевтів / Новості / Правовий тиждень* : URL : (legalweekly.com.ua).
  4. *Особливості правового режиму торговельних марок-назв лікарських засобів*. Юридична газета. 2010. № 3–4 : URL: (vkr.ua).
  5. Кодинець А. О. *Право інтелектуальної власності на лікарські засоби: окремі аспекти правової охорони* : URL : [kodynetstezyip.pdf \(pdau.edu.ua\)](http://kodynetstezyip.pdf(pdau.edu.ua)).
1. Boshytskyi Yu. L. *Pravova okhorona komertsiiynykh poznachen v Ukraini: problemy teorii i praktyky*. Kyiv. Yuryd. dumka, 2006. S. 16–50.
  2. Aliksieieva I. M. *Farmatsevtichni pravovidnosyny: poniattia, vydy, pidstavy vynyknennia*. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. 2015. Serii PRAVO. Vypusk 31. Tom 1. S. 7–10.
  3. *Zakhyst intelektualnoi vlasnosti farmatsevtiv / Novosti / Pravovyi tyzhden*: URL : (legalweekly.com.ua).
  4. *Osoblyvosti pravovoho rezhymu torhovelnykh marok-nazv likarskykh zasobiv*. Yurydychna hazeta. 2010. № 3–4 : URL: (vkr.ua).
  5. *Kodynets A. O. Pravo intelektualnoi vlasnosti na likarski zasoby: okremi aspekty pravovoi okhorony*: URL: [kodynetstezyip.pdf \(pdau.edu.ua\)](http://kodynetstezyip.pdf(pdau.edu.ua)).

Надійшла до редакції 26.07.2022 року

Chomakhashvili O. Commercial names in the pharmaceutical industry.

The article focuses on a comprehensive study of the functioning of commercial designations in the pharmaceutical industry. The notion of commercial designations in the system of intellectual property objects is considered, and the ones relevant for the pharmaceutical industry are outlined. The purpose of the article is to outline the legal basis for the regulation of commercial designations in the pharmaceutical field and to determine the specifics of the exercise of rights to such designations.

Drug companies in the process of creating the name of a new drug must first remember that the main functions of the trademark (trade name) of the drug is to protect consumers from misleading, as well as to prevent medical workers from making a medical error that carries a significant risk to the life and health of patients.

The original name of a medicinal product may receive legal protection as a mark for goods and services (trademark). Such a trademark must meet the requirements of the legislation on the protection of designations. The trademark must not mislead consumers, be commonly used, must not contradict the principles of humanity and morality. At the same time, in the field of medicines, there are special requirements for their name.

In this case, dishonesty may be manifested both in the actions of the holder of the certificate on the trademark and in the actions of the person who registered the medicinal product. For example, a company that has received a licence to manufacture and/or sell a medicinal product is deprived of the right to manufacture and sell the medicinal product under the name specified in the registration certificate of the drug without the consent of another person holding a certificate for the goods and services.

Likewise, It is possible that the manufacturer registers the name of the original medicinal product in the form of a trademark to protect its rights, and the unscrupulous competitor at the same time registers the generic medicinal product and, in order to mislead consumers, gives it a name similar to the trademark-name of the original drug.

It is emphasized that the manufacturer must pay special attention to the choice of the name of the drug at the stage of creating the latter, and in order to ensure the uniqueness and originality of the chosen name, the latter can be registered as a trademark. The conclusion about the importance of legal regulation of this sphere, carrying out of information and legal policy is made. The legal relations in the field of pharmaceutical branch for the purpose of revealing of stages where legal regulation of commercial designations is especially important are described.

Keywords: commercial designations, pharmacy, pharmaceutical sphere, acquisition of rights, trademark